

BROEDGEVAL VAN EEN KRUISBEK *LOXIA CURVIROSTRA* TE BILTHOVEN

Breeding case of a Crossbill *Loxia curvirostra* in Bilthoven, prov. Utrecht

P. BAUWENS, L. BAUWENS en J. RAHDER

BROEDGEVAL

Op 18 januari 1975 constateerden wij de aanwezigheid van Kruisbekken in „Boswachterij Bilthoven”, ten noorden van Bilthoven. Daarna werden tot max. 8 exx., waarvan 3 vrouwtjes en 5 mannetjes, in het daar gelegen fourageergebied gezien. Twee mannetjes waren onvolwassen. Meerdere mannetjes werden zingend waargenomen. Op 2 febr. zagen wij in de naburige Ridderoordse Bossen een vrouwtje nestmateriaal in een Grove Den *Pinus sylvestris* bevestigen. Zeer opmerkelijk was dat het vrouwtje en mannetje uit een groepje afkomstig waren, dat zich daar vlakbij had opgehouden. Aangezien het nest die morgen nog slechts uit enkele takjes bestond, (die er bovendien telkens weer uitvielen), kan worden aangenomen dat op die dag begonnen was met de nestbouw.

De nestboom stond op ongeveer 20 meter van een meertje af. De takjes werden in — meestal naburige — Grove Dennen afgeknepen en in het nest bevestigd. Het mannetje begeleidde het vrouwtje meestal tijdens het aandragen van het nestmateriaal en zong en riep daarbij vanaf een vaste zitplaats in de top van een naburige den.

Tot 13 februari 's ochtends werd er aan het nest gebouwd door het vrouwtje en een enkele keer door het mannetje, dit in tegenstelling tot wat er in het merendeel van de literatuur beweerd wordt. Meestal bevestigde het mannetje het aangebrachte materiaal, maar een enkele keer bleef het slechts bij aandragen, waarna hij de takjes gewoon liet vallen. Er werd dus 11 dagen gebouwd (vgl. Verheyen, die 8 dagen opgeeft).

Tijdens de nestbouwperiode werd er gebaltst en gecopuleerd. Baltsvluchten werden waargenomen in het fourageergebied (dus onzeker of het hier het broedende paar betrof!) (med. Marra). Verder namen wij vlakbij de nestboom waar: zang vóór- en tijdens de nestbouwperiode, voedergedrag op de derde dag; copulatie op de vierde dag van de nestbouw.

Het nest lag op een knik van een dikke zijtak, vernuftig vastgeklemd door een tweede evenwijdig lopend takje en van boven door natuurlijke dennengroei afgeschermd tegen sneeuw (Verheyen 1957).

Het nest bevond zich op 13 meter hoogte in de kruin van de den. Op 13 februari stelden wij het broeden vast. Tijdens het broeden verliet het vrouwtje slechts een enkele keer het nest. Het vrouwtje werd door het mannetje op het nest gevoerd, doch dit gebeurde onregelmatig en niet vaak. Aanvankelijk vloog het mannetje met andere Kruisbekken mee vanuit het fourageergebied in Boswachterij Bilthoven tot boven het nest, waar hij

alleen afzwenkte (mogelijk gemeenschappelijk fourageren in de broedtijd). Een enkele maal kwam het vrouwtje van het nest af om bij het mannetje om voedsel te bedelen. Deze vertrok dan onmiddellijk om even later het vrouwtje, dat al dan niet inmiddels op het nest was teruggekeerd, te voeren. Beide geslachten waren tijdens de broedtijd betrekkelijk zwijgzaam.

Wat dit broedgeval nog interessanter maakte, was dat het mannetje gedurende de periode van 24 februari tot 2 maart vrij vaak vergezeld werd door een tweede vrouwtje. Aan de hand van deze gebeurtenissen achten wij de kans zeer groot, dat hier sprake is geweest van bigamie, temeer daar de duur van de nestbouw ongeveer 7 dagen bedraagt. Eénmaal werd zelfs waargenomen dat alle drie de Kruisbekken in kwestie samen aan kwamen vliegen! (2 maart). Het tweede vrouwtje werd nooit in de onmiddellijke omgeving van het nest waargenomen, maar altijd op enige tientallen meters afstand, om daarna weer samen met het mannetje weg te vliegen.

's Ochtends op 27 februari waren de jongen uit het ei; de broedduur was dus 13—14 dagen. Dit was slechts te constateren aan de sterk verhoogde activiteit van het vrouwtje op het nest; immers, het vrouwtje dekt de pulli de eerste tijd af. In dit stadium hebben wij ook éénmaal gezien, dat het vrouwtje, zittend op de nestrand, het door het mannetje gebrachte voedsel doorgaf aan de — overigens nooit voor ons zichtbare — jongen.

Vanaf 11 maart is het vrouwtje niet meer op het nest zittend waargenomen. De jongen werden dus 13 dagen overdag op het nest afgedekt. Op 12 maart werden de ouders wel bij het nest gezien, maar meteen weer opgeschrikt door voorbijgangers.

Herhaalde malen werden tijdens dit broedgeval kleine troepjes en paren Kruisbekken overal in de buurt waargenomen, vooral in het wat verderop gelegen fourageergebied, maar ook vaak over het nest heenvliegend. Het fourageergebied bestond vrijwel uitsluitend uit Fijnsparren *Picea excelsa*. In een laat stadium van het broedgeval werd door het broedende mannetje ook vaak op Grove Dennen in de buurt van het nest gefourageerd.

Vanaf 12 maart hebben wij het fourageergebied extra nauwlettend in de gaten gehouden, wat enkele interessante waarnemingen opleverde: op 11 april werden 2 exx., waarvan één adult mannetje, in de lucht „biddend”, met de snavels tegen elkaar aan, waargenomen, waarbij een Groenling-achtige triller werd geproduceerd. Dhr. Marra deelde ons mee, dat hij deze zelfde afwijkende roep bij het voeren van jongen op Mallorca had gehoord.

Tot slot namen wij op 13 april een adult mannetje en vrouwtje, en een juv. ex. waar. Het lijkt ons waarschijnlijk, i.v.m. andere zingende mannetjes in de buurt en hun gedrag (rondvliegende paren), dat er meerdere Kruisbekken hebben gebroed.

Het lijkt ons nuttig hier een klein overzichtje te geven van de door ons gehoorde roepen: „kiep” en „tjup tjup” zijn zeer veel gebruikte roepen. De eerste, afgewisseld door trillers, wordt buiten de broedtijd als vluchtroep gebruikt; de tweede is de gewone contactroep. In de broedtijd kan af en toe

bij het nest een zachter lijsterachtig „tung” gehoord worden, duidelijk anders dan de contactroep. Verder hoorden wij de reeds eerder genoemde „voedertriller”.

Het nest, dat uit de boom is gehaald door de bekende boomchirurg Copijn uit Groenekan, bestond uit een brede laag Grove Dennetakjes aan de buitenkant, aan de binnenkant gevoerd met Buntgras, Thujabast en enige witte veertjes.

Het gehele nest was 7 cm. hoog, 13 cm lang en 10 cm. breed. De nestrand was 3 cm. dik (isolatie tegen de koude, Verheyen 1957). De diepte van de nestkom bedroeg 5 cm., de lengte 6,5 cm. en de breedte 5 cm. Het nest is opgenomen in de collectie van het Rijksmuseum voor Natuurlijke Historie te Leiden.

Medewaarnemers van dit broedgeval waren de familie Marra uit Groenekan en A. J. P. Bos uit De Bilt.

C.N.A.: bevestigd broedgeval.

SUMMARY

After a small invasion of Crossbills, a female was seen, building a nest in a wood near Bilthoven on the 2nd of February 1975. Various forms of courtship display were observed and copulation was also seen, near the nest.

From the 13th of February till the 26th the eggs were incubated. After the hatching, the female sat on the young for another 13 days. After the 12th of March the nest seemed abandoned. The nest has been collected. The male was very likely a bigamist. Many other observations suggest that more Crossbills have bred in the same forest this year.

LITERATUUR

Alleyn, W. F., e.a., Avifauna van Midden-Nederland, Assen 1971.

Brouwer, G. A. en G. J. van Oordt, Een broedgeval van den Kruisbek in Nederland, *Ardea* 32, 1943.

C.N.A., de, Avifauna van Nederland, Leiden 1970.

Hollom, P. A. D., The popular handbook of British birds, Londen 1973.

Nethersole-Thompson, D., Pine Crossbills, Berkhamsted 1975.

Verheyen, R., De zangvogels van België, eerste deel, Brussel 1957.

Adres: Gezichtslaan 74, Bilthoven.